СИСТЕМА КОНТРОЛЮ І СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ГУРТКАХ КЗ «ЗОЦТКУМ» ЗОР, РОЗМІЩЕНИХ У СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

В.І.Шелегеда

Україна, м. Запоріжжя, Комунальний заклад «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді» Запорізької обласної ради

Система позашкільної освіти і виховання як рівноправний інститут в загальній системі безперервної освіти призвана забезпечити кожній дитині можливість у вільний від навчання час всебічно розвивати свої здібності, створювати умови для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку особистості.

В системі туристсько-краєзнавчої діяльності позашкільних закладів і шкіл задоволення цих потреб здійснюється шляхом залучення учнівської молоді до туристсько-спортивної та дослідницької краєзнавчої діяльності через участь у гуртках, походах, експедиціях, екскурсіях, зльотах, змаганнях, конкурсних програмах, наукових конференціях тощо.

Туристсько-краєзнавча діяльність відкриває широкі перспективи для глибокого осягнення багатих місцевих традицій, осмислення в історичній ретроспективі причин та наслідків різноманітних ставлень до людини, суспільства, природи, повернення із забуття колись створених народом моделей, норм, правил і способів поведінки, глибокої моральності та духовності, налагодження спадкоємності культурних традицій, їх оновлення, очищення коренів і витоків від часових нашарувань. У використанні різноманітних форм і методів здійснення туристсько-краєзнавчої роботи закладений потенціал задоволення потреб підлітків у самовираженні та самореалізації, відкриваються можливості для виховання в колективі та особистісно зорієнтованого підходу до гуртківців, створюються умови для індивідуальної та групової діяльності, а в результаті, за умови правильної організації роботи, - для морального розвитку, духовного збагачення, формування гуманістичних цінностей.

В різних районах області діти мають далеко нерівні можливості у здійсненні права на отримання позашкільної туристсько-краєзнавчої освіти. Вирішення цієї проблеми передбачає, з одного боку, створення достатньої мережі туристсько-краєзнавчих гуртків у закладах освіти, а з другого – залучення широких кіл педагогічної громадськості до

системної туристсько-краєзнавчої роботи з учнями в урочний та поурочний час, поліпшення якості їх роботи з організації навчального процесу.

Відкриття профільних туристсько-краєзнавчих гуртків передбачає, перш за все, створення відповідних штатних одиниць (керівників туристсько-краєзнавчих гуртків, профільних відділів і центрів тощо) у навчальних закладах системи освіти, постійну роботу з підвищення професійної майстерності педагогів у галузі туризму і краєзнавства; створення системи мотивації і контролю за станом організації туристсько-краєзнавчої роботи в навчальних закладах області.

Починаючи з 2005 року, з урахуванням кризових явищ у країні, які спричинили закриття більшості туристсько-краєзнавчих гуртків у навчальних закладах, центр приступив до реалізації нової концепції масового залучення учнівської молоді до активних занять туризмом і краєзнавством - відкриття гуртків на місцях з використанням штатного розкладу ЗОЦТКУМ.

Завдяки тісній взаємодії КЗ «ЗОЦТКУМ» ЗОР з управлінням освіти Запорізької облдержадміністрації, районними (міськими) управліннями (відділами) освіти на 2009 рік гуртки центру працюють у 26 районах області і м.Запоріжжя, охоплюючи навчально-виховним процесом більше 2000 дітей і учнівської молоді.

Серед головних проблем, які стають перед адміністрацією центру у зв’язку з наявністю гуртків, розташованих у сільській місцевості на далекій відстані від головного офісу, є оцінювання дієвості і результативності роботи створених підрозділів, контроль за наповнювастю гуртків, якістю і своєчасністю проведення навчальних занять тощо. З метою вирішення цих проблем, своєчасної допомоги з організації роботи гуртків центром у 2010 році розроблена і започаткована багатоступенева очно-заочна система моніторингу і рейтингової оцінки роботи гуртків, залучення учнівської молоді до туристсько-краєзнавчої діяльності на місцях, яка є обов’язковою складовою загального рейтингу гуртків всіх рівнів навчання (початковий, основний, вищий) у навчальному закладі.

Головними компонентами системи, які взаємопроникають один до одного є:

- навчальна програма;
- календарно-тематичний план;
- план масових очно-заочних заходів різних рівнів (навчального закладу, обласні, Всеукраїнські).

Головними формами роботи з вихованцями і педагогами в системі є:

- заочні ступеневі контрольно-тестові вікторини і конкурси;
- очно-заочні конкурси експедиційних звітів і пошуково-дослідницьких робіт ;
- очні конференції, зльоти і форуми;

- установчі, проміжні і підсумково-звітні семінари-наради керівників гуртків.

Навчальні програми більшості напрямків туристсько-краєзнавчої роботи включають 5 обов'язкових тематичних блоків:

1. Вступ.
2. Організація туристсько-краєзнавчої експедиції (або краєзнавчих досліджень).
3. Туристсько-краєзнавчі ресурси рідного краю, визначні дати і події.
4. Початкова (або базова) туристська підготовка.
5. Профільна підготовка з історичного (географічного, екологічного, етнографічного тощо) краєзнавства.

Відповідно до кожного розділу навчальної програми педагогам і учнівським колективам запропоновані форми творчої роботи і звітності, які дозволяють оцінити результативність навчальної і виховної роботи гуртка.

В рамках розділу навчальної програми «Вступ» керівник повинен ознайомити гуртківців із загальними питаннями організації навчального процесу: мета, завдання і зміст роботи гуртка, принципи організації навчальної, спортивної і пошукової роботи, управління і самоуправління в туристсько-краєзнавчій роботі (рада гуртка, самоуправління в туристській групі – туристські та краєзнавчі обов'язки), правила, закони і традиції гуртка, самоаналіз власної діяльності тощо. Підсумком (результатом) занять по цьому блоку є створення кожним гуртком «Кодексу життя туриста-краєзнавця», обговорений і прийнятий всім колективом вихованців. Кодекс передбачає наявність наступних обов'язкових розділів:

1. Система цінностей туриста-краєзнавця.
2. Кодекс (правила) життя у гуртку та поза ним на підставі цінностей.
3. Традиції, які важливі для членів гуртка, центру в цілому.
4. Структура гуртка (рада гуртка, громадські або професійні обов'язки членів гуртка), принципи управління і самоуправління в групі.
5. Система особистісного і колективного позитивного росту (професійного, фізичного, морального, громадського тощо) та критерії його оцінювання.

В рамках розділу навчальної програми «Організація і проведення туристсько-краєзнавчої експедиції (краєзнавчих досліджень) з учнями» керівник повинен ознайомити гуртківців із загальними питаннями підготовки, проведення і підведення підсумків туристсько-краєзнавчої експедиції, навчити навичкам складання звіту як форми збереження інформації про маршрут або досліджений краєзнавчий об'єкт, оцінювання краєзнавчої роботи групи (спортивного результату, колективних якостей тощо). Підсумком (результатом) занять по цьому блоку є підготовка кожним гуртком

експедиційних звітів або пошуково-дослідних робіт і їх публічний захист на одному з масових заходів центру (відповідно до навчального рівня гуртка), участь у заочних конкурсах туристсько-краєзнавчої спрямованості різного рівня (обласних, Всеукраїнських тощо).

Формою моніторингу і контролю за якістю викладання тематичних розділів навчальної програми «Туристсько-краєзнавчі ресурси рідного краю», «Туристська і профільна краєзнавча підготовка» є триступеневий заочний конкурс для вихованців гуртків «Моя мала Батьківщина» і польовий краєзнавчий зліт (або туристсько-спортивні змагання).

З метою формування громадянської активності учнів гурткам всіх рівнів пропонується організація і проведення на протязі навчального року не менше однієї громадської акції (відповідно до профілю) і підготовка інформаційних, просвітницьких або проблемних матеріалів для подальшої публікації у засобах масової інформації (не менше одного за навчальний рік).

Таким чином, кількісними показниками, які забезпечують якісне зростання особистісних досягнень гуртківців під час занять у туристсько-краєзнавчих гуртках є:

Навчальний рік	Заочні творчі конкурсні програми відповідно до розділів навчальної програми	Очні творчі конкурсні програми
I семестр	1) «Кодекс життя туриста-краєзнавця»; 2) Конкурс туристсько-краєзнавчих експедиційних звітів пошуково-дослідних робіт, наукових статей в рамках обласних і Всеукраїнських тематичних експедицій.	1) Обласна конференція-захист звітів туристсько-краєзнавчих експедицій (для гуртків початкового і основного рівнів) 2) Обласна краєзнавча конференція (для гуртків основного і вищого рівнів)
II семестр	1)Триступеневий заочний конкурс для вихованців гуртків «Моя мала Батьківщина»; 2) Громадська акція 3) Виступ у ЗМІ	1) Польова експедиція «Мій рідний край» 2) Польовий краєзнавчий зліт (або форум краєзнавчих об’єднань)

Контроль за якістю освітнього процесу, розвитком творчих і професійних якостей учнів і педагогів, крім участі вихованців гуртків у запропонованих очно-заочних заходах,

адміністрація центру здійснює за наявністю відповідного переліку документів (творчих продуктів), які повинні зберігатися у портфоліо керівника гуртка, а саме:

- річний (або семестровий) письмовий звіт керівника гуртка (за формою, затвердженою центром);
- кодекс життя туриста-краєзнавця, розроблений гуртком;
- звіти, творчі і науково-дослідні роботи, статті, презентації до конкурсних програм;
- відповіді на завдання і запитання конкурсу «Моя Мала Батьківщина»;
- матеріали, зібрані під час експедиції «Мій рідний край» (за формою, затвердженою центром);
- публікації у ЗМІ (або їх копії);
- методичні розробки педагога (положення, умови, методично-дидактичні матеріали до занять або конкурсів, педагогічні статті тощо).

На підставі створених гуртком матеріалів, результатів участі у очних і заочних заходах протягом навчального року адміністрацією центру складається рейтинг гуртка, кількісні показники якого відображають рівень і якість навчально-виховного процесу з учнями. Цей рейтинг є основою прийняття адміністративних рішень з оцінювання роботи педагогів, їх морального або матеріального заохочення.

Література

1. Шелегеда В.І. Сучасний стан і проблеми розвитку дитячо-юнацького туризму і краєзнавства у Запорізькій області. / Збірка матеріалів обласної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю Запорізького обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді, 13-14.03.2008. – Запоріжжя.: Тандем. – 2008. – с. 14-30.

2. Шелегеда В.І., Гуленко К.С., Волков А.В. Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства – сторінки історії (1948-2008). – Запоріжжя.: ТОВ «Кераміст». – 2008. – 92 с.

3. . Шелегеда В.І. Умови проведення конкурсу «Кращий гурток року КЗ «ЗОЦТКУМ» ЗОР – краєзнавчий напрямок» - Запоріжжя: ЗОЦТКУМ. – 2010. – 10 с.

4. Розвиток дитячо-юнацького туризму і краєзнавства у Запорізькій області у 2009-2010 навчальному році (аналітичний звіт КЗ «ЗОЦТКУМ» ЗОР). – Запоріжжя: ЗОЦТКУМ. – 2010. – 52 с.